

Плекаємо майбутню наукову еліту

(З досвіду роботи міського територіального осередку
Малої академії наук Броварського НВО)

Оксана ПАНКОВА,

завідувач відділу дослідно-експериментальної роботи, старший учитель

Сучасний етап соціально-економічного розвитку України характеризується оновленням системи освіти, що пов'язане з прагненням нашої держави інтегруватися до європейського культурного простору, забезпечити всебічний розвиток особистості, формування її творчого потенціалу, відповідального ставлення до життя. Молодь має адаптуватися до мінливих життєвих ситуацій, цілеспрямовано використовувати свої творчі можливості як для професійної та особистісної самореалізації, так і в інтересах суспільства, держави. Практична діяльність учнів повинна спрямовуватися на розвиток їхньої пізнавальної та творчої активності, що вимагає опанування певного обсягу теоретичних знань із різних шкільних дисциплін. Поряд із загальноосвітніми закладами організацію пошуково-дослідницької роботи учнівської молоді здійснюють заклади позашкільної освіти.

Нині актуалізувалася проблема освіти обдарованих дітей, їх підтримки і допомоги. Лише творча особистість буде конкурентоспроможною на ринку праці, зможе створювати нові технології, пропонувати нові теорії, розв'язувати складні нестандартні ситуації. Тому забезпечення кожній людині можливості використання свого творчого потенціалу є одним із пріоритетних завдань освіти. Якщо дитина демонструє неабиякі здібності і знання, необхідно створити умови для гармонійного розвитку її талантів та обдарованості.

Проблему формування творчої особистості, розвитку її творчої активності в процесі дослідницької та пошукової діяльності вивчали В.Алфімов, В.Вербицький, О.Губенко, В.Паламарчук, Г.Пустовіт, О.Савенков, В.Рибалка, С.Сисоєва, В.Обознов та ін. Дослідники стверджують, що значна кількість надзвичайно обдарованих людей не реалізувала свої можливості через несприятливе виховання в дитинстві. Тому обдарованість необхідно своєчасно виявляти і розвивати. Цю особливу місію успішно здійснює Мала академія наук України [1].

Мала академія наук України (далі МАН) – освітня структура, що забезпечує організацію й координацію науково-дослідницької діяльності учнів, створює умови для їхнього інтелектуального, духовного і творчого розвитку та професійного самовизначення, сприяє нарощуванню наукового потенціалу країни. Будь-який учень МАН має можливість реалізувати себе у багатьох галузях науки і творчості та обрати свій особистий шлях до успіху.

За майже сімдесятирічний період існування МАН пройшла кілька етапів становлення і розвитку. Визначальним для створення сучасної моделі МАН був 1993 рік. На засіданні Колегії Міністерства

освіти України та Президії Академії наук України було прийнято рішення про створення єдиної Малої академії наук України з її територіальними відділеннями та обрано Президію МАН. На цьому етапі вдосконалювалася система проведення Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів – членів МАН. Важливим кроком стало запровадження Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади з базових і спеціальних дисциплін, турніри і конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт та конкурси фахової майстерності [3].

Визначною подією в розвитку МАН є створення у 2004 році згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2003 р. №1301 позашкільного навчального закладу Мала академія наук учнівської молоді, на який було покладено функції координації дослідницько-експериментального напрямку в діяльності позашкільної освіти. У 2009 році заклад отримав статус закладу подвійного підпорядкування – Міністерству освіти і науки України та Національній академії наук України. У 2010 році його було перейменовано на Національний Український державний центр «Мала академія наук України» згідно з Указом Президента України від 30.09.2010 р. №927/2010. Завдяки цьому активізувався процес формування мережі регіональних академій наук учнівської молоді [2–4].

Мета Малої академії наук – пошук, відбір, розвиток і підтримка творчих, здібних та обдарованих учнів, залучення їх до науково-дослідницької роботи в різних галузях науки, техніки, культури і мистецтва для задоволення інтересів і потреб молоді.

Вагомий внесок у розвиток організаційної моделі МАН зробили відомі вчені С.Довгий, В.Касаткін, Л.Ковбасенко, В.Мадзігон, В.Назаренко,

В.Погорелов, К.Ситник, В.Скопенко. Комплекс психолого-педагогічних і науково-практичних заходів, спрямованих на взаємодію науково-методичної роботи педагогів і пошуково-дослідницької діяльності учнів, сприяв створенню науково-методичної бази Малої академії наук, підвищенню фахового рівня педагогів.

На сьогодні діяльність МАН спрямована на забезпечення розвитку здібностей учнів; виявлення та відбір обдарованих дітей; сприяння духовному, інтелектуальному, творчому розвитку підростаючого покоління; створення умов для соціального та професійного самовизначення особистості; виховання майбутньої творчої та наукової еліти. У МАН виховуються професійно орієнтовані, озброєні відповідним науковим, дослідницьким інструментарієм молоді люди, які вже у школі осмислюють своє призначення, наукове покликання і вступають до вищих навчальних закладів, чітко розуміючи, в якій галузі вони прагнуть працювати.

Мала академія наук – добровільне творче об'єднання старшокласників, покликане активізувати роботу з профорієнтації і залучення учнів до організаційної науково-технічної творчості, розвитку пізнавальної активності, навичок науково-дослідної, раціоналізаторської, винахідницької і експериментальної роботи в позаурочний час під керівництвом учених, викладачів ВНЗ, учителів навчальних закладів. Під час цієї роботи в учнів формуються базові науково-дослідницькі вміння й навички: *інтелектуальні, практичні, самоорганізації і самоконтролю*. Отже, створення Міського територіального осередку Малої академії наук було пов'язане з необхідністю виявлення, виховання та розвитку обдарованих учнів навчальних закладів міста.

Міський територіальний осередок Малої академії наук є структурним підрозділом Броварського навчально-виховного об'єднання Броварської міської ради Київської області, створений відповідно до наказу управління освіти Броварської міської ради від 27.09.2011 р. №183/1. Рішенням Броварської міської ради від 07.06.2012 №629-21-06 затверджено Положення про міський територіальний осередок Малої академії наук БНВО.

Основним напрямом діяльності міського територіального осередку Малої академії наук є дослідницько-експериментальний, що передбачає залучення вихованців, учнів та слухачів до науково-дослідницької, експериментальної, конструкторської та винахідницької роботи в різних галузях науки, техніки, культури і мистецтва, а також виявлення, розвиток і підтримку обдарованої молоді, створення умов для її творчої реалізації та розширення наукового світогляду, організацію змістовного дозвілля. Заклад став центром роботи з обдарованими дітьми та творчою молоддю міста.

Основними завданнями міського територіального осередку Малої академії наук є:

- реалізація державної політики у сфері позашкільної освіти;

- виявлення, розвиток і підтримка обдарованої молоді, стимулювання її творчого потенціалу, розвиток наукової та дослідницько-експериментальної діяльності вихованців (учнів, слухачів);

- створення умов для гармонійного розвитку особистості, задоволення потреб учнівської молоді в позашкільній освіті, організації її оздоровлення, дозвілля і відпочинку;

- задоволення потреб учнівської молоді у професійному самовизначенні відповідно до її інтересів і здібностей;

- організація і проведення міського етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів – членів МАН, науково-практичних конференцій, семінарів, конкурсів, виставок та інших заходів;

- підготовка та направлення переможців міського етапу на II (обласний) етап Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів – членів МАН.

У міському територіальному осередку МАН створено умови для творчого, інтелектуального, духовного вдосконалення учня та його стимулювання, формування умінь та навичок культури наукового дослідження та захисту авторських прав та інтересів.

У системі роботи використовуються різні форми: семінари-практикуми, індивідуальні та групові консультації, науково-практичні конференції, конкурс-захист науково-дослідницьких робіт, участь в обласних, всеукраїнських, міжнародних конкурсах. Вдало дібрані форми та методи навчально-виховної роботи спрямовані на стимулювання мислення дітей, сприяння їхньому успіху в пошуковій, експериментальній, дослідницькій діяльності. Створення умов творчої партнерської співпраці дозволяє будувати процес досліджень максимально самостійним для учнів. Дослідницька діяльність допомагає забезпечити їхню активну пізнавальну діяльність, залучає до пошуку вирішення складних, проблемних

питань, актуалізуючи знання, виробляючи навички аналізу, вміння абстрагувати, робити висновки, узагальнювати [3].

Міський територіальний осередок МАН здійснює координацію діяльності навчальних закладів міста з дослідницько-експериментального напрямку, співпрацює з усіма загальноосвітніми, спеціалізованими школами міста, навчально-виховним комплексом, гімназією ім. С.І. Олійника, позашкільними закладами на основі угод про співпрацю БНВО із закладами освіти міста.

Відповідно до плану роботи міського осередку здійснюється формування бази даних обдарованої учнівської молоді та талановитих учителів, які активно працюють у Малій академії наук. Також проводиться робота щодо створення мережі гуртків. Організація діяльності секцій міського територіального осередку МАН БНВО здійснюється відповідно до Типових навчальних планів для організації навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах. Наукові секції працюють на базі кращих навчальних закладів міста – спеціалізованої школі I–III ступенів №5, загальноосвітніх школах I–III ступенів №2 та №9. Роботу міського осередку МАН забезпечують кращі педагоги: вчителі загальноосвітніх шкіл та керівники гуртків позашкільних закладів, які є висококваліфікованими спеціалістами, знаними не лише в нашому місті, а й поза його межами.

Педагогічний процес у МАН має свої особливості, які відрізняють його від звичайних уроків у школі. Йдеться передусім про те, що плани й програми наукових гуртків, секцій, на відміну від чинних навчальних програм, охоплюють такі галузі знань і практичної діяльності, які виходять за межі уроку, враховуючи при цьому індивідуальні інтереси та творчий потенціал конкретних дітей. Навчально-виховний процес здійснюється за навчальними планами й програмами, в яких передбачається проведення занять загальнорозвивального напрямку; надання додаткової освіти в різних галузях науки; колективна та індивідуальна робота з обдарованими дітьми; ознайомлення з методами і прийомами проведення наукового дослідження.

У міському територіальному осередку МАН працює п'ять відділень:

- I. Техніко-технологічне;
- II. Фізико-математичне;
- III. Хіміко-біологічне;
- IV. Історико-географічне;
- V. Філології та мистецтвознавства.

Систематична робота наукових секцій, які працюють при навчальних закладах міста, колективна та індивідуальна науково-дослідницька робота вихованців під керівництвом учителів загальноосвітніх навчальних закладів і керівників гуртків позашкільних закладів, конференції та конкурси творчих робіт репрезентують форми діяльності міського територіального осередку Малої академії наук.

Сучасні діти прагнуть поринути за межі шкільної програми, шкільного підручника, у світ пізнання навколишнього середовища, тих подій, які сприяють розвитку науки і техніки, виробництва, історії та культури нашої держави. Без висококваліфікованих творчих педагогів цей процес не можна уявити. Тому однією із складових роботи міського територіального осередку МАН є підвищення професійної компетентності педагогів. Вона спрямована на вирішення таких завдань:

- забезпечення використання раціональних методів і прийомів навчання та виховання учнів;
- підвищення рівня підготовки педагогів щодо організації та здійснення навчально-виховного процесу;
- обмін досвідом, використання нових підходів до організації навчання й виховання;
- надання консультаційної допомоги з питань упровадження інтерактивних технологій навчання та виховання;
- вивчення, практичне осмислення й узагальнення інноваційного досвіду роботи вчителів-керівників науково-дослідних робіт учнів;
- залучення обдарованих дітей до науково-дослідницької діяльності;
- організація науково-практичних семінарів з актуальних питань навчання і виховання учнів.

3 метою прискорення процесу впровадження передового педагогічного досвіду організації освітньої діяльності з творчо обдарованими дітьми, а також удосконалення фахової майстерності вчителів-керівників учнівських науково-дослідницьких робіт систематично проводяться семінари-практикуми, конференції, консультації. На початку навчального року організовуються настановчі конференції учнів – членів міського територіального осередку МАН, у яких беруть участь слухачі Малої академії наук та вчителі – керівники науково-дослідних робіт. Упродовж трьох років відбулося три конференції учнів – членів міського територіального осередку МАН, чотири семінари-практикуми для учнів та чотири семінари для вчителів – керівників науково-дослідницьких робіт, наради з учителями, консультації для учнів та їх керівників. У цих заходах брали участь представники управління освіти і науки Броварської міської ради, наукові співробітники Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, методисти Київського обласного комунального позашкільного навчального закладу «Мала академія наук учнівської молоді».

На початку функціонування міського територіального осередку Малої академії наук у жовтні 2012 р. було проведено нараду з учителями-керівниками науково-дослідницьких робіт, під час якої обговорювалося питання щодо створення мережі гуртків, призначення керівників відділень та секцій міського територіального осередку Малої академії наук. А вже у листопаді 2012 р. було проведено конференцію учнів, у якій вперше взяли участь наукові

співробітники Інституту проблем виховання Національної Академії Педагогічних Наук України, з яким 21 травня 2012 р. було підписано угоду про співпрацю.

Координатором роботи між інститутом та БНВО є О.В. Мельник, заступник директора з наукової роботи, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник. За кожне відділення міського територіального осередку МАН відповідає науковий співробітник лабораторії трудового виховання та профорієнтаційних технологій, яку очолює О.Л. Морин, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник. Консультації з науковцями допомагають учителям та учням науково обґрунтувати мету робіт, визначити основні завдання дослідження, отримати наукову рецензію на науково-дослідницькі роботи. Під час проведення I (міського) етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт членів МАН до складу журі кожного відділення обов'язково входять науковці. Тож плідний діалог, обмін досвідом і подальша спільна робота з науковцями забезпечуватимуть виховання нової творчої, інтелектуальної і наукової еліти нашого міста. Семінари-практикуми для учнів та вчителів – керівників науково-дослідних робіт, наради з учителями, консультації для учнів та їхніх керівників є невід'ємною складовою навчально-виховного процесу.

Для здійснення основних завдань міський територіальний осередок МАН має відповідне кадрове забезпечення: залучені два методисти, які є науковими співробітниками Інституту проблем виховання НАПН України, аспірантами кафедри трудового виховання та профорієнтаційних технологій. Серед керівників секцій – не лише вчителі вищої категорії, вчителі-методисти, а й молоді науковці, аспіранти вищих навчальних закладів.

У міському територіальному осередку МАН нині працює чотири гуртки, які охоплюють 56 учнів: секція історії – два гуртки (на базі ЗОШ №2 та №9); секція хімії (на базі СШ №5); секція світової літератури (на базі ЗОШ №2). Інші секції працюють у шкільних відділеннях МАН. Загалом до роботи у міському територіальному осередку МАН залучено 291 учня. Постійно оновлюється база даних учнів міського територіального осередку МАН та вчителів-керівників науково-дослідницьких робіт.

Яскравим підтвердженням ефективної діяльності міського територіального осередку Малої академії наук є щорічне збільшення кількості учнів, які залучаються до роботи у системі МАН, та результати його конкурсної діяльності. У 2012–2013 н.р. міський осередок МАН охоплював 165 учнів, у 2013–2014 н.р. – 203, у 2014–2015 н.р. – 291. Збільшується кількість не тільки учасників конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт, а й слухачів наукових відділень. За результатами обласного етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт членів МАН у 2011–2012 н.р. визначено шість переможців, у 2012–2013 н.р. – сім

переможців, у 2013–2014 н.р. – дев'ять переможців та один дипломант конкурсу, у 2014–2015 н.р. маємо 11 переможців.

У III (всеукраїнському) етапі конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів МАН у 2013–2014 н.р. визначено одного переможця (III місце), а у 2014–2015 н.р. брали участь троє учнів, здобуто одну перемогу (I місце).

З метою подальшого вдосконалення діяльності, зважаючи на нове розуміння педагогічних проблем і конкретних можливостей навчального закладу, в грудні 2013 р. було розроблено Концепцію розвитку міського територіального осередку МАН. Концепція є системою поглядів педагогічного колективу щодо оптимізації соціально-педагогічних умов, орієнтованих на навчання, виховання, творчий, духовний, інтелектуальний розвиток і соціалізацію дітей та учнівської молоді в позашкільному навчально-виховному просторі міста.

Концепцію розроблено з урахуванням освітніх завдань, специфіки діяльності закладу: залучення учнівської молоді до пошукової, експериментальної, дослідницької роботи в різних галузях науки і техніки, забезпечення її творчого, інтелектуального, духовного розвитку, підготовки до майбутньої професійної та громадської діяльності, системності науково-методичної роботи, впровадження інноваційних технологій навчання та виховання.

Важливим напрямом підвищення фахового рівня педагогів є участь у семінарах-практикумах, під час яких вони ознайомлюються з освітніми закладами та досвідом роботи колег, отримують позитивні емоції, корисну інформацію від спілкування з ними. Участь учителів у таких заходах дає можливість порівняти свою роботу з роботою інших, стимулює педагогів до професійного пошуку, серйозного аналізу власних проблем. А супровід науковців Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України на всіх етапах написання науково-дослідницьких робіт надає їм можливість створення справді наукової атмосфери для учнів.

Семінари-практикуми для учнів Малої академії наук проходять за підтримки управління освіти і науки Броварської міської ради та участі науково-методичного центру управління. Тематика семінарів надає учням можливість оволодіти методами, прийомами наукових досліджень, навчитися правильно оформлювати свої практичні доробки, дієво презентувати результати досліджень. Науковці надають методичні рекомендації щодо вибору теми та організації написання науково-дослідницької роботи та розглядають особливості участі у III етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів – членів МАН.

Питання результативності роботи міського територіального осередку МАН постійно обговорюються на педагогічних радах, щотижневих нарадах при директорі БНВО. Крім цього, вони розглядалися на міському методичному об'єднанні методистів позашкільних закладів, міському семінарі керівників

навчальних закладів міста, нараді заступників директорів з науково-методичної роботи, які проводилися науково-методичним центром управління освіти і науки, на колегії управління освіти і науки Броварської міської ради.

На запланованих засіданнях обговорюються як організаційні, так і науково-методичні питання щодо впровадження в освітній процес нових технологій, інтенсивних форм і методів навчання, застосування міжпредметних зв'язків під час формування комунікативних компетенцій учнів. Оскільки орієнтація на нову якість освіти сьогодні тісно пов'язана з новими способами передачі інформації, у міському осередку МАН під час проведення занять, масових заходів широко використовується комп'ютерна техніка, ресурси мережі Інтернет.

Отже, зусилля педагогічного колективу спрямовані на створення умов для інтелектуального та духовного розвитку обдарованих дітей. Задоволення їх потреб здійснюється шляхом залучення до різних видів творчості. Робота гуртків, факультативів впливає на інтереси і здібності дитини, а також формування творчої особистості. Основний критерій визначення ефективності роботи міського територіального осередку МАН – результативність навчально-виховного процесу. Значна кількість подяк, грамот і дипломів, які щороку отримують учні міського осередку за перемоги у конкурсах Малої академії наук, та статистика вступу до вищих навчальних закладів випускників МАН є підтвердженням ефективності роботи міського осередку МАН.

Література

1. Бондаренко А.Ю. Розвиток творчого потенціалу учнів через науково-дослідну роботу / А.Ю. Бондаренко. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://klasnaocinka.com.ua/en/article/rozvitok-tvorchogo-potentsialu-uchniv-cherez-nauko.html>
2. Марченко А. «МАНівці – майбутня наукова еліта». Презентація Роменської міської Малої академії наук учнівської молоді / А.Марченко. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.romny.info/mntandem/2115-l-r>
3. Про МАН. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://man.gov.ua/ua/about_the_academy/macsu
4. Формування творчої особистості як наукова проблема. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-referat.com/Формування творчої особистості як наукова проблема>.

Анонсу

Оксана ПАНКОВА

Плекаємо майбутню наукову еліту (З досвіду роботи міського територіального осередку Малої академії наук Броварського НВО)

У статті розкрито досвід роботи міського територіального осередку Малої академії наук Броварського навчально-виховного об'єднання. Обґрунтовано, що його діяльність спрямована на виявлення,

розвиток і підтримку обдарованої молоді, стимулювання її творчого потенціалу, розвиток наукової та дослідницько-експериментальної діяльності вихованців. Зазначено, що формування в учнів пошукових і дослідницьких умінь та навичок шляхом залучення їх до занять у секціях МАН сприяє розвитку їхніх творчих здібностей, значно підвищує рівень творчої активності, забезпечує постійну спрямованість особистості на подальшу пізнавальну й творчу діяльність, прискорює шлях до успіху.

Ключові слова: Мала академія наук, науково-дослідницька робота, формування інтелектуального потенціалу української нації.

Оксана ПАНКОВА

Лелеем будущую научную элиту (Из опыта работы городской территориальной ячейки Малой академии наук Броварского УВО)

В статье раскрыт опыт работы городской территориальной ячейки Малой академии наук Броварского учебно-воспитательного объединения. Обосновано, что её деятельность направлена на выявление, развитие и поддержку одарённой молодёжи, стимулирование её творческого потенциала, развитие научной и исследовательско-экспериментальной деятельности воспитанников. Отмечено, что формирование у учащихся поисковых и исследовательских умений и навыков путём привлечения их к занятиям в секциях МАН способствует развитию их творческих способностей, значительно повышает уровень творческой активности, обеспечивает постоянную направленность личности на последующую познавательную и творческую деятельность, ускоряет путь к успеху.

Ключевые слова: Малая академия наук, научно-исследовательская работа, формирование интеллектуального потенциала украинской нации.

Oksana PANKOVA

Cherish the future scientific elite (The experience of municipal territorial branch of the Small Academy of Sciences Brovary educational association)

The article deals with experience of urban territorial branch of the Small Academy of Sciences Brovary educational association. Activities urban spatial cell MAN aims to identify, develop and support talented youth, promotion of creativity and the development of scientific research and experimental of pupils. After the formation of the students search and research skills by involving them in classes in sections MAN promotes their creative abilities, greatly enhances creative activity, provides consistent orientation of the individual for further cognitive and creative activity, accelerating their path to success.

Keywords: Small Academy of Sciences, research work, the formation of the intellectual potential of the Ukrainian nation.